

Pregledni članak
UDK 681.81-053.5

ORFOV MUZIČKI INSTRUMENTARIJ

mr Nataša Kusovac

Rezime

Autor u ovom radu ima za cilj da prikaže vrste muzičkih instrumenata iz Orfovog instrumentarija sa kojima se učenici susreću na nastavi muzičke kulture. U radu se prvenstveno polazi od građe i načina sviranja na ovim instrumentima kao i primjeni Orfovog instrumentarija kod učenika prvog, drugog, trećeg i četvrtog razreda, poštujući princip od jednostavnijeg ka težem. U nedostatku pravih instrumenata Orfovog instrumentarija dati su prijedlozi kako bi učenici samostalno ili uz pomoć učitelja izradili najjednostavnije i najpotrebnije ritmičke instrumente.

Ključne riječi: *muziciranje, Orfov instrumentarij, melodijski i ritmički instrumenti, muzičke sposobnosti*

Summary

The author of this paper aims to show the kinds of musical instruments from Orfovog instruments with which the students face in teaching music. The paper is primarily based on the structure and the way he played on these instruments and the application of instruments Orfovog students first, second, third and fourth grades, while respecting the principle of simple to difficult. In the absence of real instruments Orfovog instruments to give suggestions to students individually or with the help of a teacher made easiest and most necessary rhythmic instruments.

Keywords: *playing, Orfov instrumentation, melody and rhythm instruments, musical ability*

Uvod

Sviranje predstavlja novo korisno područje koje bi trebalo da ima široku primjenu na časovima muzičke kulture. Aktivno muziciranje učenika predstavlja najbolji put ka razvoju muzikalnosti ali i ljubavi prema muzici. Program muzičkog vaspitanja u osnovnoj školi podrazumijeva sviranje na dječijim instrumentima koji su prilagođeni uzrastu nižih razreda a i laki su za upotrebu. Cijela grupa ovih instrumenata nosi jedinstven naziv *Orfov instrumentarij*. Tvorac ovog instrumentarija je njemački kompozitor XX vijeka **Karl Orf**, koji je prilagodio izvjestan broj klasičnih i narodnih instrumenata dječijem uzrastu. Podjela Orfovog instrumentarija

se vrši prema zvuku, tj. na instrumente sa određenom visinom tona i sa neodređenom visinom tona. Instrumenti sa određenom visinom tona su **melodijski** (zvončići, metalofon, ksilofon i frulice), pa se na njima može izvoditi melodija, a instrumenti sa neodređenom visinom tona su **ritmički** (zvečke, štapići, mali bubanj, daire, triang i činele), jer služe uglavnom za davanje ritmičke podloge. Ritmički instrumenti su prvenstveno namijenjeni djeci mlađeg uzrasta ili sa manjim muzičkim sposobnostima, dok uvođenje i primjena melodijskih instrumenata kreće tek od trećeg razreda. Primjena udaraljki je dosta jednostavna i zanimljiva pa upotreba ovih instrumenata ne zahtjeva posebne tehničke vježbe. Nastavnik je dužan da učenike upozna sa izgledom instrumenata, pokretima pri sviranju, kao i sa visinom zvuka koju taj instrument proizvodi.

1. Osnovne karakteristike instrumenata

Ritmičke udaraljke :

Štapići (*klavs*) su najjednostavniji u dječijem instrumentariju, pa primjena ovog instrumenta kreće od najranijeg uzrasta. To su dva obla komadića drveta dužine 20 cm. Koriste se uvijek u paru tj. u svakoj ruci drži se po jedan, a zvuk se dobija udarom jednog od drugi.

Zvečka (*marakas*) je instrument kruškastog, loptastog ili valjkastog oblika ispunjena raznovrsnim zrnevljem. Mogu se koristiti sa drškom ili bez drške. Zvuk se dobija trešenjem instrumenta naprijed i nazad.

Mali bubanj (*doboš*) napravljen je od drvenog valjka sa zategnutom opnom od kože ili tvrde plastike sa jedne strane. Zvuk se proizvodi udarom batića na čijem se vrhu nalazi filcana glava. Jačina zvuka zavisi od jačine i mjesta udara na instrumentu.

Daire (*tamburin*) je sličan ručnom bubnju ali se od njega razlikuje po metalnim tanjirićima koji su ugrađeni u drveni obroč. Pri udaranju desne ruke (prstima ili dlanom) oni zveckaju dajući tako karakterističan zvuk.

Praporci su građeni od metalnih loptica u čijoj se unutrašnjosti nalazi po jedna metalna kuglica. Loptice su pričvršćene za kožni ili drveni polukrug koji služi za držanje. Zvuk se dobija kada se praporci tresu jer kuglice udaraju u zidove loptica. Praporci su nekada bili sastavni dio konjske opreme pa često njihov zvuk koloristički podsjeća na kas konja.

Triangl je napravljen od čelične šipke koja je savijena u obliku trougla sa jednim otvorenim uglom. Triangl se drži obješen o palac lijeve ruke i zvuk se dobija udarom metalnog štapića koji se drži u desnoj ruci. Njegov zvuk je prodoran i oštar i pošto je treperenje dosta dugo zvuk se može prekinuti dodiranjem instrumenta.

Činele (*pjati*) su metalni tanjiri kroz čiju sredinu su provučeni kaiševima za držanje. Mogu se koristiti u paru ili pojedinačno. Njihove različite veličine doprinose i različitoj visini zvuka. Zvuk se proizvodi udarom jedne činele u drugu, ali i pomoću batića ukoliko se koristi samo jedna činela.

Kastanjete svoje porijeklo vode iz Španije. Napravljeni su od izdubljenog komada drveta, školjkastog oblika. Vezuju se uzicom jedan za drugi i za prste svirača koji ih pokretom šake ritmički udara jedan od drugog. Za dječiju upotrebu se primjenjuju kastanjete koje su pričvršćene za dršku pa je time olakšano preciznije dobijanje tona.

Melodijski instrumenti :

Zvončići (*glokenšpil = svirka zvona*) sastavljeni su od niza metalnih pločica različitih dužina čime će biti uslovljena i različita tonska visina svake pločice. Pločice su učvršćene za drveni ram a ton se dobija laganim udaranjem drvene palice u metalne pločice dajući tako svjetliju boju tona koja je slična zvuku trianglera, ali određene visine tona u rasponu od c^2 do c^4 .

Metalfon je sličan zvončićima. Ton se dobija udarom palice sa glavom od filca ili tvrde gume, te je zvuk tamniji i puniji.

Frulice (*blok flaute*) zauzimaju najvažnije mjesto u grupi melodijskih instrumenata, zbog tona koji može da bude nosilac melodijske linije. Spadaju u grupu drvenih duvčkih instrumenata. Građena je iz dva dijela: u gornjem dijelu se nalazi usnik, dok su u srednjem i donjem dijelu smještene rupice kojih je ukupno osam. Šest rupica na prednjoj strani se pokriva prstima desne i lijeve ruke, dok se gornja rupica na unutrašnjoj strani pokriva palcem a donja osma rupica malim prstom. Ton se dobija duvanjem u cijev instrumenta uz obavezno otvaranje i zatvaranje rupica na instrumentu što omogućava dobijanje različitih tonskih visina na ovom instrumentu.

Ipak u ovom radu one se nalaze na kraju jer upotreba ovog instrumenta moguća je tek od petog ili šestog razreda osnovne škole kako zbog kapaciteta pluća tako i zbog tehnike sviranja na ovom instrumentu, koja je znatno složenija u poređenju sa drugim instrumentima.

Zavisno od mogućnosti škole, u nedostatku pravih instrumenata Orfovog instrumentarija učenici uz pomoć učitelja mogu napraviti pojedine ritmičke instrumente :

- za izradu bubnja može poslužiti obruč od starog sita preko kojeg se zateže lijepljenjem celofan. Ton se može proizvesti udarom drvene olovke.

- štapići se mogu napraviti od drške stare metle koju možemo izrezati na dva komada dužine 20 cm.

- zvečke učenici mogu napraviti tako što će uzeti praznu limenku ili boce različitih veličina i ispuniti je kamenčićima, suvom rižom ili drugim zrnavljem.

- za izradu praporaca mogu poslužiti metalni zatvarači obješeni kroz sredinu i nanizani na debelu žicu. Trešenjem metalnog obruča dobija se ton sličan originalnim praporcima.

Način uvođenja instrumenata

U skupini dječijih instrumenata nalaze se i instrumenti koji su jednostavni za rukovanje kao i malo komplikovaniji. Ipak relativno brzo se na njima može savladati sviranje, pa su tako podjednako pristupačni učenicima različitih muzičkih sposobnosti. Upotreba i način uvođenja ovih instrumenata u nastavi mora ići principom od lakšeg ka težem. Prvo sviranje udaraljka započinjemo sa dva instrumenta u najjednostavnijim kombinacijama aranžmana, vodeći pritom računa da sve učenike uključimo u sviranje.

Kasnije ćemo postepeno uvoditi i teže instrumente i postavljati teže zadatke. Nastavnik je obavezan da učenicima demonstrira sve dionice pokretom i sviranjem na ritmičkim instrumentima, a učenici ga posmatraju i potom imitiraju.

Uvođenje instrumenata započinjemo kroz brojalice. Nastavnik sa učenicima prethodno savlada brojalicu (učenici sigurno određuju mjeru brojalice, nepogrešivi su u izgovaranju i kucanju ritma brojalice), te potom prelazi na sviranje, odnosno uzima najprije samo dvije vrste instrumenta (štapiće i zvečke) a kasnije i veći broj ritmičkih instrumenata. Učenici koji nemaju instrument plješću i izgovaraju brojalicu ritmičkim slogovima. Kada kroz brojalice učenike uvedemo u sviranje, u toku kojeg je većina učenika pravilno naučila koristiti instrument, nastavnik može preći na pjevanje ranije obrađenih pjesmica uz sviranje kako na ritmičkim tako i na melodijskim instrumentima i to tek kada učenici ovladaju notnim pismom i tonskim visinama.

Izbor aranžmana zavisi pre svega da li se izbodi po sluhu ili iz notnog teksta. Ipak u oba slučaja treba poštovati princip postupnosti, što podrazumijeva postepeno uvođenje i savladavanje sviranja na novim instrumentima. U fazi sviranja po sluhu kombinuju se najviše dve do tri ritmičke dionice, dok u fazi sviranja iz notnog teksta postepeno se uvode i

primjenjuju elementi muzičke pismenosti. Ritmičke dionice oblikuju se tako da ih učenici lako slušno zapamtiti i reprodukovati.

Primjer aranžmana - brojlica :

Go-lub skrova gu - ce go-lu-bi-cu tu - ce: "Što ne slu-šaš, stri - no, ka-ko gu-cem fi-no!"

bubanj
štapići

Zadatak : 1. svi učenici izgovaraju tekst brojlice

2. bubanj označava prvu dobu

3. štapići označavaju drugu dobu

Primjer aranžmana: - primjena udaraljki uz pjevanje pjesmice po sluhu

Mi idemo preko polja

Narodna

Mi i - de - mo pre-ko po-lja, pre-ko po-lja. Mi i - de - mo pre-ko po - lja.

štapići
doboš
triangl

Zaključak

Na osnovu svega izloženog, sviranje u osnovnoj školi treba da bude redovno zastupljeno sa ciljem da se obogati nastava muzičke kulture, unoseći tako nov kvalitet u nastavi. Učenik će kroz muziciranje na Orfovom instrumentariju razvijati svoje muzičke sposobnosti (sluh, ritam i memoriju) ali i postati aktivni učesnik u muziciranju. Kroz upoznavanje građe i načina sviranja na ovim instrumentima će biti sposoban da preciznije prepozna vrstu i grupu instrumenta kroz zvučne boje koje svaki instrument čine osobenim. Lako savladavanje tehnike sviranja na ovim instrumentima, bez obzira na stepen muzičke sposobnosti, čini sve učenike ravnopravnim učesnicima grupnog muziciranja, što je preduslov za uspješnu realizaciju mnogih zadataka u nastavi muzičke kulture.

Literatura:

- 1.Despić D.: Muzički instrumenti, Beograd 1996
- 2.Kojov I. : Metodika nastave muzičkog vaspitanja, Beograd1989
- 3.Lazarević D. : Muzičko vaspitanje u razrednoj nastavi, Sarajevo 1972
- 4.Internet